

"Муџџуџбатдин яру ктаб кхџейтӀа"...

(Лирикадин кӀватӀалдикай веревирдер)

Алай аямдин лирика яхцӀурни цӀуд, виш, кџе виш йис виликан лирикадилай хейлин тафаватлу я. ЦӀийиз алуџнавай XXI виш йис вири патарихъай инсаният вилик фенвай девир я. ГъавилӀай поэзиядикай, адан са хел тир лирикадикайни инсанри виликан хъиз фаџумзавач. Тебии я хъи, лирикадин чӀалар туџкӀурзавай ксарни гила адаз маса виляй килигзава. Вичин гӀиссерни дердияр лирикадал элкџурзавай шаирди кӀелзавайдан дуьнья, кџатӀунар ва тӀалабунарни фикирна кӀанзава. Гила "раџ хътинд", "варз хътинд", "марвард цуџ хътинд" ва гӀа ихътин маса гекъигунралди лирика кӀанариз жедач. КӀелзавайдаз вичин гӀиссериз раџ хъиз чим акъуддай, гъар гафуни марвард цуџ хъиз атир гудай шиирар кӀанзава. КӀелдайди цӀийи гафарихъ, цӀийи эпитетрихъ, цӀийи гекъигунрихъ, аямдихъ галаз кџадай лирический образдихъ гелкџевезва. Адан рикӀӀай хабар гузвай шиирар арадиз гъун патал шаирдихъ лугъуз тежедай кџван чӀехи алакџунар хъана кӀанзава.

Вичихъ гӀа ихътин алакџунар авай, аямдихъ галаз кџадай лирикадин инжияр туџкӀурзавай кӀелемџглийрикай садни шаир Муџзеффер Меликмамедов я. Вичин "КӀанидаз кџе виш мани" (Баку, "Дуьнья" нешрият, 1998) ктабда ада кхъизвайвал, Муџзеффер "Муџџуџбатдин цӀаяривай гурвяр кӀачузвай, заманадивай кукӀвар тежезвай", вичихъ "гафарин луж, цӀайлапандин гуж авай" шаир я ва адаз шиирдин майданда уфтан тежедай ихтияр авач.

Илгъамд булах ргаватӀа,
Шуршурдин ван авазватӀа,
Дерейрайгъуз авахъзавай,
Гаф хуџ женни алахъзавай?

ГузватӀа зи гъульуџ лепе,
Даџ зи кӀвачихъ ятӀа тепе,
Зиди ятӀа шиирд майдан,
ГъикӀ тежен зун ина уфтан?
("Бахтавар я")

"Гехце зав, гехце зав алакџдатӀа яр, зи ЧӀехи муџџуџббат, Лезги муџџуџббат" лугъузвай, гзаф шаиррилай тафаватлу яз, жуван лезги муџџуџббатдихъ гелкџевезвай, ам гъар са куьнилай вине кӀазвай Муџзеффера вичин ашкџидив агаџ тавурла, са бязи шаирри хъиз, адетдин шел-хвал ийизвач, акси яз, лезгидиз хас саяџда лугъузва: "Зун дерт чӀугваз бахтлу я и дуьньяда, Вун бахтлу я, заз ихътин ашкџи бахш авур". Гъикџван хъсандиз, гъикџван тебиидиз лаџанва. ГӀа ихътин тебиивили, тебии рангари адан лирика мадни гужлу ийизва. Шаирдин лирический образ суџџуџрлу малаик ваџ, тебии лезги тават я. Адан акунар хъиз кӀилихарни, ванни верцӀи я. Килиг садра шаирди вичин кӀанидан ван гъикџван тебиидакӀаз теснифзаватӀа:

Аџ, ви ванцин верцӀида кџван вуч я яр,
СекиндакӀаз кџабул жени рикӀивай?
Иервални, такабурни галачиз,
Ван бес я, зун ийин патал рекъивай.
("ВерцӀида кџван вуч я яр?")

Шаирди теснифзавай лезги тават гъихътинди я? Ам я раџ туш, я варз, я муџџуџббатдин баџ. Ам фаџумдай, хъуџредаџ, хъилердаџ адетдин инсан я. Ам "мулдин цуџ хъиз" рагал юзадаџ, гъижрандин легъзе алуџайла, "вилер ацӀуз, плузар зурзадаџ", "верцӀи дертни верцӀи тӀал" хъиз вичин кӀанидаз азаб гудай тават я. Гъикџван вичиз азаб гайитӀани, шаирди адакаџ вил атӀузвач, "зи гӀиссерин гимн вун я, зи ашкџидин тӀаратӀ вун" лугъузва. ГӀа ихътин кӀанидалди ада рикӀӀӀай дамахзава:

Вун саџ хъурай икџван иер,
ХъаначиртӀа вучиз тир?
Аман Алпаџ, вун дидеде
ХъаначиртӀа вучиз тир?
("Вучиз тир?")

Мурад кӀилиз акъудзавачтӀани, шаирди вичин кӀаниди баџадакӀаз кӀазва. Къисметди чин

члурайлани ам руьгдай аватзавач, инсаф ая лугьуз кланидаз минетни ийизвач. Ада ашкьида гьакьикъи хушбахтвал, барабарвал тлалабзава. Гъавиляй вичин кланидаз "Ви къаматдал ийиз дамах, Тарифда за элкъвез-хквез. Вун бахтлу я зи генг яйлах, Заз бахтлу жез кладачни бес?!" лугьузва. Гъа икл, ашкьидив агакъна бахтлу жез кланзавай шаирдин цларарни клелзавайда тлебидаказ къабулзава:

Вун риклеваз кхъена цлар,
Къезил хъана зи риклин пар.
Вун атун заз члехи сувар,
Вун хъфин са мусибат я.
("Цийи шиир кланзавай яр".)

Тлаларикай сад-сад гафар туькьуриз, гьиссерикай ашкьидин шем куькьуриз, сузайривди цларар илигай, чаравилин хараризни таб гайи шаирди яшар фена уьмуьрдин пер хайилани, вичин кланиди тахсиркар ийизвач, ам эхирда къван багъаз къазва:

А дуьньяда за тлалабдач ашкъ вавай,
И дуьньядихъ вилни жедач вун авай.
Куьч тахъурай лугьуз инай вахтсуз вун,
Рази я хьи, гъанани жез бахтсуз зун.
("Кланидаз")

Им я халисан Лезги муьгьуьббат, Члехи муьгьуьббат! Вичиз ашкьид тахт къисмет хъаначтлани, шаирди бахтсузвиликай шел-хвал ийизвач. Рикл алай ярдихъ галаз санал муьгьуьббатдин клвал туькьуриз хъаначтлани, ада клелдайдаз ашкъи, кланиди галачиз яшамиш жемир лугьузва. "Ватандиз муьгьуьббат, халкъдиз муьгьуьббат Хъун патал ашкьидин цлай кланда рикле" лугьузва ва ктаб ихътин цлараралди тамамарзава:

И дуьньяда виридалай члехи бахт,
Муьгьуьббат я! Муьгьуьббат я! Муьгьуьббат!

Гъа идалди шаирдин лирикадиз хас мана-метлеб мадни дерин жезва, вучиз лагъайтла ада инсанриз муьгьуьббатдалди яшамиш хъуниз эвер гузва.

"Кланидаз къве виш мани" ктабдихъ гзаф къетленвилер ава. Абурукай сад лагъайди, винидихъ чна къейд авурвал, шиирар устадвилелди туькьурнавай вини дережадинбур хъунухъ я. Ктабда вичин дерин мана авачир, даяз са цлар къванни авач. Вири шиирар члехи илгъамдикай пай къачуна кхъенвайбур я.

Адет яз, лирикадин шиирра гъамунин, хажалатдин, хифетдин лишанар гзаф жеда. Чи лирик шаиррин шииррани перишанвилин, сефилвилин гьиссер тлимил авач. Амма Муьзефферан лирикадиз, вич гьикъван клевера гъатайтлани, клелдайдаз эхирни шадвилин гьиссер, умуд бахш ийидай лишанар хас я. Мичливиле рапун клуф къван экв аквадай, гъамарин гъуьле шадвилин стлал къатлудай шаир тирвиляй, Муьзефферан лирикади клелдайдаз перишанвал ваъ, анжах хуш гьиссер бахшзава. И ктабда авай вири шииррихъ лугьуз тежедай хътин са верцливал ава. Ибуруз шиир-маниярни лугьуз жеда. Авторди абур саки манидалди, аваздалди туькьурнава.

Шаирдин гекъигунар иллаки риклел аламукъдайбур я: "Чижре цуьквер хкъадайвал, гафар хкъазавай" шаирди "шиирар кхъин патал гафар бурж къачузвач", куьз лагъайтла адан "гьиссерин гуьлуьшан багъ диганва". Ада вичин кланидаз "Шагъ дагъдин иклал хътин виниди" лугьузва. "Зи шиирар илчияр я атанвай, Бес вучиз на ахъайзавач риклин рак?" - лугьузва. Гагъ-гагъ "Гатфар фадлай алуькнава, Зи чубарук хтанач хьи. Я рикл алай Яран сувар, На зи раklar гатанач хьи?"- лугьуз хифет члугвазва. "Къиб элкъвена уьмуьрдал зи, зулун пеш хъиз авахъзава" лагъана, агъ члугвазвай шаирдин гьалари клелдайдан риклин гьал атлужва.

Агъзур йисар гьалтнатлани винелай,

Виш Лейлини Межнун чидач дуьньядиз,-лугьузвай шаирдин веревирдери клелдайди вичихъ ялзава. Гъа инал лагъана кланда хьи, "Кланидаз къве виш мани" ктаб философиядин фикирралдини тафаватлу жезва. Адет яз, гзаф шаирри чпин риклел аламукъдай фикирар шиирдин эхиримжи бендина гуда. Амма Муьзефферан шииррин гьар са бенд ихътин фикирралди девлетлу я. М.Меликмамедов политикадин, лирикадалди эсерралди машгур хъайи шаир я. Гъа ихътин къакъан руьгъ адан муьгьуьббатдин шиирризни хас я. Гъавиляй ада лезги таватар вири дуьньядин таватрихъ галаз гекъигзава:

Ви иервал къачузва за къелемдиз,
Ван чкъана дуьньядизни хъурай чир.
Гъар уьлкведи хъязва иербур,
Талгъурай хьи, Лезгистанда авачир.

Хуп! хъсандиз лангъанва! Махсус пафос ава ина, вучиз лагъайт! Муьзеффер Меликмамедован поэзиядиз хас къетленвилерикай садни пафос я. Адан пафос ватандашвили, ватанпересвили гъиссеривди диганва. И пафосдин бинеда хайи халкъдиз, адан тарихдиз, члъалаз, поэзиядиз члехи муьгъуьббат ава.

Ктабдихъ авай мад са къетленвал члъалан къенивал, михъивал ва фасагъатлувал я. Чка атунивай шаирди, лезги члъалан къанунар вилив хвена, лезги гафар цийи къллубра твазва, абур ак! къугъурзава хьи, къллдайди чи члъалан девлетлувилелни везинлувилел гъейран жезва. Гъак! хейлин цийи гафарни туькьурнава шаирди. И гафар булахдин яд хъиз авахъзава цларарай - михъи, хайи, риклиз чими лезги гафар, халкъдин гафар. Гъа и саягъда мад гъилера члъаланарзава шаирди чаз. Хъсан ктаб хъсан дуст хъиз я, адакай чара жез кълндач ваз. Хъсан дустарал фад-фад къил члугвадайвал, хъсан ктабарни мукъвал-мукъвал гъиле къуна, рик! хъуьтуьлардай, дуьньядин дердер риклелай алуддай цларарихъ гелкъведа вун. Ви хиялриз, звал алай гъиссериз и цларарин арада регъатвал жагъида, ви юргъун фикирри ина ял яда. Гъа ик! ваз ял ягъиз къланзават! "Къланидаз къве виш мани" ктаб гъиле яхъ, къллдайди. И ктаб, са гафни авачиз, лезги поэзияда зурба вакъиа я. Адакай чи критикри, литературоведри гъелелиг чпин фикирар лагъанвач. Завай лагъайт! и кълвалдин редакторди хъиз, шаирди хъиз жуван фикирар талгъана акъвазиз хъанач. "Муьгъуьббатдин яру ктаб кхъейт! Сад лагъайди зи твар кутур, инсанар", лугъузвай шаирдин къакъан гъиссерин ялавлу поэзиядихъ, къве виш лирикадин шииррихъ галаз гуьруьшдиз геж жемир, къллдайди!

Седакъет Керимова.
Автордин нугъат хвенва.